HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

דהך דלא ביכרה שביח טפי צריכא:

מתני' יוצא דופן והבא אחריו רבי טרפון אומר שניהם ירעו עד שיסתאבו ויאכלו במומן לבעלים רבי עקיבא אומר א שניהן אינן בכור הראשון (א) מפני שאינו פטר רחם והשני מפני שקדמו אחר: גמ' במאי קמיפלגי רבי טרפון מספקא ליה בכור א] לדבר אחד אי הוי בכור אי לא הוי בכור ורבי עקיבא פשיטא ליה א) בכור לדבר אחד לא הוי בכור: תנו רבנן מכלל הצריך לפרט ומפרט הצריך לכלל כיצד [1] קדש לי כל בכור יכול אפילו נקבה במשמע תלמוד לומר [2] זכר אי זכר יכול אפי' יצתה נקבה לפניו תלמוד לומר [3] פטר רחם אי פטר רחם יכול אפילו יצא אחר יוצא דופן ת"ל בכור א"ל רב שרביא לאביי רישא לא קנסיב לה תלמודא בכור אלמא בכור לדבר אחד הוי בכור סיפא קנסיב לה תלמודא בכור אלמא ב] בכור לדבר אחד לא הוי בכור אמר ליה לעולם בכור לדבר אחד לא הוי בכור ורישא ה"ק אי זכר יכול אפי' יוצא ג] דופן ת"ל פטר רחם רבינא אמר לעולם בכור לדבר אחד הוי בכור וסיפא ה"ק אי סלקא דעתך יצא אחר יוצא דופן קדוש בכור דכתב רחמנא למה לי דאי

מתני' יוצא דופן. ב) בכור שיצא דרך דופן (ב) ד] הבא אחריו בכור (לזכרים ולא) לרחמים ולא ללידה שכבר יצא אחר קודם לו: **שניהם ירעו כו'.** דספק בכור הן דמספקא לר' טרפון בכור לדבר אחד אי הוי בכור אי לא הוי בכור: **גמ' מכלל הצריך לפרט.** שהכלל צריך שיהא הפרט עמו: **מפרט הצריך לכלל.** יש שהפרט צריך שיהא הכלל עמו: **כיצד קדש לי כו'.** הך רישא לאו פירושא דכלל הצריך לפרט הוא אלא מציעתא וסיפא: **כל בכור.** כלל אפי' נקבות ת"ל ה] זכר אשר יולד בבקרך ובצאנך הזכר וזהו כלל ופרט השנוי במדה ראשונה של שלש עשרה מדות שהפרט בא למעט את הכלל ממשמעו ולהעמידו על הפרט ואין בכלל אלא מה שבפרט שהרי זה דומה לכלל ופרט השנוי אצל מדה ראשונה מן הבהמה ג) כלל מן הבקר ומן הצאן פרט אין בכלל אלא מה שבפרט: **אי.** בכור זכר יכול אפי' יצתה נקבה לפניו דרך רחם דהכי משמע בכור זכר בכור לזכרים שלא קדמו זכר אחר הוי בכור ואע"ג דאינו בכור (ג) ללידה ולרחמים: **ת"ל פטר רחם.** ו] איצטריך האי פרט לפרושי דלא מיקרי בכור עד דהוי בכור לרחמים משום דלא הוה ידעינן ז] מאי משמעותא דכללא. ולא דמי לכלל ופרט דהאי פרט למעוטי כללא ולא לפרושי משמעותא כגון רישא דברייתא בכור יכול אפי' נקבה ת"ל זכר היינו כלל ופרט גמור דלא איצטריך לפרושי היכי דמי בכור דהא הנקבה בכור לכל מילי היא אלא למעוטי דלא תימא אף הנקבות קדושות בבכורה. ודכוותה בשחיטת חולין (דף פח:) וכסהו בעפר ד) קרי ליה כלל הצריך לפרט משום דתרי גווני כסוי הוי כגון כפיית כלי עליו ועוד יש כסוי בדבר המתפזר כגון עפר וכיוצא בו לכך נאמר עפר למעוטי כסוי דבר שלם ולא דיינינן ליה בכלל ופרט גמור דנמעוט נמי שחיקת אבנים והגיר והזרניך ה): **בכור.** דמשמע בכור לכל מילי בעינן והיינו פרט הצריך לכלל דזכר ופטר רחם שהוא פרט צריכין לבכור שאילו לא נאמר בכור הייתי אומר אע"פ שאינו בכור יקדש. ורוב פרטות שבתורה אינן צריכין לכללות שעמהן כגון (ויקרא א) מן הבקר ומן הצאן לא היו צריכין שיכתב מן הבהמה (ד) ח] וכי יתן איש אל רעהו חמור [או שור] או שה (שמות כב) אינן צריכין לוכל בהמה אלא שבא להיות מוסיף על הפרט. כלל הצריך לפרט שאין אתה יכול להבין ט] מהו אומר עד שיבוא הפרט לפרשו כגון בכור זכר יכול אפי' יצתה נקבה לפניו דבכור שהוא כלל לא ידענא בכור למאי קאמר אי לזכרים אע"ג דלא לרחמים כגון האי אי לרחמים ולא לזכרים כגון זכר שיצא ו) פטר רחם אחר יוצא דופן אי נמי עד דהוי בכור לרחמים ולוולדות: **רישא לא נסיב לה תלמודא בכור.** מציעתא קרי רישא דקתני יכול אפי' יצתה נקבה לפניו ת"ל פטר רחם מדלא נסיב לה תלמודא ת"ל בכור דמשמע בכור לכל מילי אלמא לא מישתמע ליה דבכור לכל מילי משמע ולהכי לא נסביה דלא י] מימעוט האי מיניה דכיון דלא יצא זכר לפניו בכור קרינא יא] דבכור לזכרים הוא אלמא ס"ל בכור דקרא בכור לדבר אחד הוא יב] הוי משמע: ז) **יכול אפי' יצא אחר יוצא דופן.** והוא יצא דרך רחם: **וסיפא נסיב לה תלמודא בכור.** אלמא בכור דכתב בקרא לכל מילי משמע דבכור לדבר אחד כגון האי דהוי בכור לרחמים יג] ח) (ולזכרים) אלא דלא הוי בכור לוולדות לא הוי בכור: **לעולם בכור לדבר אחד לא הוי בכור.** כלומר ט) יד] דקרא לכל מילי משמע והאי דלא נסיב תלמודא בכור ברישא: **ה"ק אי זכר יכול אפי' יצא דרך דופן ת"ל פטר רחם.** דהשתא לא מצי טו] תלמודא נסיב בכור למעוטי להאי דהא בכור לכל דבר הוא דהא לא קדמו אחר בעולם להכי נקט פטר רחם וממילא טז] י) (נמי) אימעיט נמי יצתה נקבה לפניו מפטר רחם: **רבינא אמר בכור לדבר אחד הוי בכור.** כלומר יז] [בכור] דקרא אפי' לדבר אחד משמע וסיפא דנסיב תלמודא בכור למעוטי יצא אחר יוצא דופן לא ממשמעות דקרא נפקא דקרא יח] משמע בכור לדבר אחד אלא מריבויא דקרא: **דאי ס"ד כו' בכור דכתב רחמנא.** דמשמע שיהא בכור במקצת למה לי לכתוב פטר רחם זכר תקדיש ולישתוק: דאי

דהך שלא ביכרה שביח טפי. והכי נמי יט] בפ"ק דתמורה (דף ח:) מר זוטרא איקלע בי רב אשי כ) כ] אתיי לקמיה בשרא אמרו ליה לטעום מר דמברי כא] משום דבוכרא הוא ועגלא תילתא כב] לאו היינו שלישי לבטן כדפירש"י ל) כדאמרינן סנהדרין (דף סה:) עבדי כג] ליה עגלא תילתא אלא דתילתא לשון חשיבות כמו ושלישים על כולו (שמות יד מ)): **כיצד** קדש לי כל בכור. פי' בקונט' שזהו כלל ופרט דבכור כלל זכר פרט ואין בכלל אלא מה שבפרט והך רישא לאו פירושא דכלל צריך לפרט הוא אלא מציעתא וסיפא דקתני אי זכר יכול אפי' יצתה נקבה לפניו ת"ל פטר רחם וזה לא פטר כד] תחלת רחם והיינו כלל הצריך לפרט שאין אתה יכול להבין מה הכלל אומר עד שיבוא הפרט ופירשו לפי שיש לפרש בכור לכמה צדדין בכור לכל הוולדות או בכור לרחמים אע"פ שאינו בכור לוולדות כגון שיצא דרך רחם אחר יוצא דופן או בכור לזכרים אע"פ שיצתה נקבה לפניו דרך רחם בא הפרט ופירש שאינו קרוי בכור אא"כ הוא בכור לרחמים שפטר ופתח את הרחם וכיוצא בזו שנינו בפ' כסוי הדם (חולין פח:) אבל וכסהו בעפר יכול יכסהו באבן או יכפה עליו הכלי ת"ל בעפר אין לי אלא עפר מנין לרבות חרסית ונעורת של פשתן כו' ת"ל וכסהו ומקשינן ואימא וכסהו כלל בעפר פרט כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט ומשנינן משום דהוה ליה כלל הצריך לפרט ואין דנין אותו בכלל ופרט לפי שיש לפרש כסוי בשני דרכים אחד בדבר הגס כגון אבן או כלי ואחד בדבר הדק לכך כתב בעפר ופירש וכסהו בדבר דק הנבלל בו ומכסהו הכתוב מדבר ע"כ לשון הקונטרס והשתא פירושו יתכן לפי דברי רבינא דבסמוך דאמר בכור לדבר אחד הוי בכור אבל במסקנא דשמעתין אמרי' דמחוורתא כאביי דאמר בכור לדבר אחד לא הוי בכור ולאביי לא הוי כה] כלל צריך לפרט לכל דבר דאי אפשר לפרש בכור אלא כו] לצד אחד ומיהו יש לפרש לאביי דאי לאו פרט הוה אמינא דאפי' יוצא דופן הוא בכור כיון דהוי בכור לוולדות ואע"ג דלא הוי בכור לרחמים ור"י מפרש כז] לאביי בכור ופטר רחם תרווייהו כלל ותרווייהו פרט ותרווייהו צריכי להדדי ובכל אחד אתה מוצא כלל הצריך לפרט ופרט צריך לכלל שכל אחד סותם דבר אחד ומפרש דבר אחד דבכור משמע אפי' יוצא דופן ופטר רחם ממעיט ליה ופטר רחם משמע אפי' יצא אחר יוצא דופן ובכור ממעיט ליה ור"ת מפרש דבין הכא ובין בחולין (שם) הוי בכלל ופרט גמור נ) דבעלמא דבכור משמע בין הכי ובין הכי ואתיא פרטא למעוטי וכן וכסהו משמע בין כסוי כלי בין כסוי עפר מה שירצה ופרטא משמע עפר דוקא ומה שתלמודא חשבו שם כלל הצריך לפרט לאו אכפיית הכלי דההיא ברייתא קאי אלא אדרשא אחריתי דדריש התם בריש פירקין (דף פג:) מבי"ת דבעפר דצריך שיתן עפר מלמטה ועפר מלמעלה דמוכסהו לא שמעי' למטה אלא למעלה ולא משום הפרט כח] חושב שם כלל הצריך לפרט אלא משום ייתורא דבי"ת דכתיבא בפרט והך שמעתין כט] ס) לפרושי פרט הצריך לכלל קא אתא כדקתני בסיפא אי פטר רחם יכול אפי' יצא אחר יוצא דופן ת"ל בכור כדפי' בקונטרס ואע"ג דקתני מכלל הצריך לפרט ומפרט הצריך לכלל כיצד דמשמע דאתא נמי לפרושי כלל הצריך לפרט עיקר מילתא לא נקטיה אלא משום פרט הצריך לכלל: **רישא** לא קנסיב ליה תלמודא בכור אלמא בכור לדבר אחד הוי בכור. משמע דכיון דבכור לדבר אחד הוי בכור הוה מחייבינן אפי' יצתה נקבה לפניו אי לאו פטר רחם ותימה דרבי טרפון דמספקא ליה היה לו לחייב ל] מספק כמו יוצא דופן ויוצא אחריו דלא ממעט יוצא דופן מפטר רחם וי"ל דנהי דלא מסתבר ליה למעוטי יוצא דופן מפטר רחם משום דהוי לא] ע) [בכלל וולדות] בין לזכרים בין לנקבות לכל הפחות אתא למעוטי היכא דיצתה נקבה לפניו דאי לאו הכי פטר רחם דכתב רחמנא למה לי:

הדרן עלך הלוקח עובר פרתו

מסורת הש"ס

א) [לקמן מז:], ב) בכור לזכרים ולא לרחמים והבא אחריו בכור לרחמים ולא ללידה כו' צ"ק, ג) [ויקרא א], ד) [ויקרא יז], ה) כאן הס"ד ואח"כ מה"ד יכול אפי' יצא אחר כו' דרך רחם הס"ד אח"כ ד"ה ת"ל בכור דמשמע כו' צ"ק, ו) דרך. צ"ק, ז) [צ"ל לפני ד"ה בכור], ח) צ"ק מ"ז. צ"ק, ט) בכור דקרא. צ"ק, י) צ"ק מ"ז. צ"ק, כ) אייתי לקמיה צ"ק, ל) בהא דאמרינן צ"ק, מ) [וע"ע תוס' בגיטין נו. ד"ה עגלא כו'], נ) כמו בעלמא. צ"ק, ס) לאו לפרש כלל הצריך לפרט קא אתא אלא לפרושי פרט הצריך לכלל כדקתני כו'. צ"ק, ע) בכור לוולדות. צ"ק,

תורה אור השלם

1. קַדֶּשׁ לִי כָל בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל רֶחֶם בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה לִי הוּא: שמות יג ב
2. כָּל הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יִוָּלֵד בִּבְקָרְךָ וּבְצֹאנְךָ הַזָּכָר תַּקְדִּישׁ לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲבֹד בִּבְכֹר שׁוֹרֶךָ וְלֹא תָגֹז בְּכוֹר צֹאנֶךָ: דברים טו יט
3. וְהַעֲבַרְתָּ כָל פֶּטֶר רֶחֶם לַיְיָ וְכָל פֶּטֶר שֶׁגֶר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ הַזְּכָרִים לַיְיָ: שמות יג יב

הגהות הב"ח

(א) במשנה הראשון משום שאינו פטר רחם והשני משום שקדמו: (ב) רש"י ד"ה יוצא דופן בכור שיצא דרך דופן הוי בכור לוולדות ולא לרחמים והבא אחריו הנולד אחריו דרך הרחם הוי בכור לרחמים ולא לוולדות שכבר יצא ולד אחר קודם לו: (ג) ד"ה אי בכור וכו' דאינו בכור לוולדות ולרחמים: (ד) ד"ה בכור וכו' כי יתן וכו' חמור או שור או שה וכו' אי לרחמים אע"ג דלא לוולדות כגון זכר שיצא:

מוסף רש"י

מכלל הצריך לפרט. ללמוד כלל מן הפרט (חולין פח:).

הדרן עלך הלוקח עובר חמורו

רבינו גרשום

יוצא דופן שלא יצא דרך הרחם ממש אלא כגון שקרעוהו ויצא מן הצד או כדאמרינן בבהמה המקשה שנגממו כתלי בית הרחם והדר יצא: והבא אחריו. דרך הרחם כגון שחזר והבריא הרחם והיה בקודם גמום ואחר יצא זה מרחם (גמום) שלם: שניהם ירעו כו'. משום דיוצא דופן הוי בכור ללידה. והבא אחריו הוי בכור לרחמים. רבי עקיבא אמר שניהם כו': בכור לדבר אחד. או ללידה או לרחמים הוי בכור ואע"ג דלא הוי לכל מילי בכור. דלתלת מילי צריך למיהוי בכור ללידה ולרחמים ולזכרים רבי עקיבא פשיטא ליה דבכור לדבר אחד. כלומר דאי חסר אחד מהני תלת לא הוי בכור: כל בכור. היינו כלל דמשמע כל בכור או זכר או נקבה ת"ל זכר דהיינו פרט למעוטי נקבה:

יכול אפילו יצתה. נקבה לפניו דרך רחם דאכתי הוי בכור לזכרים: ת"ל פטר רחם. דבעינן נמי בכור לרחמים: אי פטר רחם. היינו פרט וכלל דליכא למשמע מינה אלא לרחמים: יכול אפי' יצא אחר יוצא דופן נקבה ת"ל בכור. דהיינו פרט [כלל] ולכל מילי

עין משפט נר מצוה

נז א מיי' פ"ב מהלכות בכורות הל' ד [ופי"א מהלכות בכורים הל' טז] טוש"ע י"ד סימן שטו סעיף ב:

שיטה מקובצת

א] לדבר עי' בתוס' (דף מז ע"ב): ב] אלמא דבכור לדבר: ג] יוצא דרך דופן: ד] דופן דהוי בכור לזכרים וללידה ולא בכור לרחם והבא אחריו ולד שילדה אחריו כדרכה דרך רחם דהוי בכור לרחם ולא לזכרים וללידה ותיבות לזכרים ולא נמחק: ה] ת"ל הזכר אשר: ו] רחם נ"א בספרים כ"י ת"ל פטר רחם וזה לא פטר את הרחם בתחלה בכ"מ ככתוב בתוס' עד הנבלל בו ומכסהו הכתוב מדבר אי פטר רחם זכר ולא נאמר בכור דמשמע בכור לכל מילי כו' ככתוב בדפוס עד להיות מוסיף על הפרט יכול אפי' יצא וכו'. [תי' מדכתיב אפשר ל"ש ונמחק]: ז] ידעינן האי משמעותא: ח] הבהמה וכן כי יתן: ט] להבין מה הכלל אומר עד שבא הפרט: י] דלא מימעיט האי: יא] קרינא ליה דהא בכור: יב] תיבת הוי נמחק: יג] תיבת ולזכרים נמחק: יד] כלומר בכור: טו] מצי נסיב תלמודא: טז] תיבת נמי נמחק: יז] כלומר בכור דקרא: יח] דקרא נמי משמע: יט] נמי אמרי' בפ"ק: כ] אשי אייתו לקמיה: כא] תיבת משום ל"ש: כב] תילתא ס"א ליכול מר דמברי משום דבוכרא עגלא (יתירותא) [תילתא] לאו: כג] עבדי להו דמברי תיבת לי' ל"ש: כד] וזה לא פטר תחלה את הרחם: כה] הוי האי כלל הצריך לפרט לכל דבר ס"א דלדבריו אי אפשר: כו] אלא בצד אחד: כז] מפרש דלאביי בכור: כח] חושבו שם: כט] ובהך שמעתין ס"א וברייתא דשמעתי' לפרושי: ל] לחייב נמי יצאת נקבה לפניו מספק: לא] דהוי בכור לוולדות בין:

רבינו גרשום (המשך)

בעינן בכור והאי לא הוי בכור ללידה: רישא לא קא נסיב לה בכור. לכל מילי דהיינו רישא אי זכר וכו' ת"ל פטר רחם כלומר מדלא קאמר ת"ל בכור משמע דסבירא ליה דאע"ג דיצא אחר יוצא דופן נקבה הוי בכור הואיל והוי בכור לרחמים ולזכר אלמא דבכור לדבר אחד הוי בכור: ואע"ג דלתרין מילי הוי בכור כיון דמחוסר אחד קרי ליה בכור לדבר אחד: סיפא נסיב בכור. היינו סיפא אי פטר רחם אלמא דלכל מילי בעי בכור. וקשיא רישא לסיפא: לעולם כו'. ורישא תריץ הכי אי זכר יכול אפילו יצא דרך דופן הוא עצמו הבכור ת"ל פטר רחם וזה אינו פטר רחם. ועכשיו כיון דלא תני יכול אפילו יצאה נקבה לפניו דרך רחם ת"ל פטר רחם דדייקינן מינה הא יצאה נקבה לפניו דרך דופן דאפילו הכי הוי בכור אלא תני יכול אפילו יצא דרך דופן דליכא למידק מינה הא יצאה נקבה לפניו דרך דופן דלא קא מיירי בנקבה כלל א) ש"מ דבכור לכל מילי בעי כמו סיפא: רבינא אמר

לעולם בכור לדבר אחד. דמחוסר לדבר אחד בלבד הוי בכור כדדייקינן מעיקרא ברישא: וסיפא. דמשמע לך דלכל מילי בעי בכור תריץ הכי והכי קאמר אי ס"ד יצא אחר יוצא דופן זכר קדוש בכור דכתיב רחמנא לי:

א) אולי צ"ל ושפיר י"ל דבכור לכל מילי בעי כמו סיפא: